

ԱՐՄԵՆԱԿ ԵԱՅ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Մեր անցեալ շրջանի թիւերէն մէկուն ձեռք կը հրատարակէինք թարգմանութիւնը այն ներբողակոյ էջերուն զոր Փրանսական ճամուլը կը նուիրէր Պ. Արմենակ Շահ-Մուրատեանին՝ Քոնստանդնուպոլսի տարեկան ճրքմանց ձեռք Օփերայի երկրորդ ճրքանակ ստանալուն առթիւ։ Այս տարի. Պ. Շահ-Մուրատեան հասաւ նպատակին զոր առաջադրած էր, սասցաւ՝ ճրքմանց ձեռք՝ երգեցողութեան երկրորդ ճրքանակ, օփերայի առաջին ճրքանակ, և արդէն Փարիզի Մեծ-Օփերայի տնօրէնութիւնը իրեն հետ պայմանաւորուած է. ի մասոյ տեղի կ'ունենայ իր սկզբնաւորութիւնը։ Այս ձեռք յաջողութիւնը, որ պատիւ կը բերէ մեր հայրենակցին կուս. աշխատասիրութեան, մտաւոր ճկունութեան և արուեստագիտական փայլուն ձիրքերուն, պատուարքեր է նաև հայ ցեղին՝ իբր անոր շաղաքակրթական յատկութեանց կենդանի ու փայլուն ապացոյց ճը ևս։ Ուրախութեամբ կը շնորհաւորենք մեր հայրենակոյցը, և կը մաղթենք որ իր ուսանողական շրջանի յաջողութիւններէն աւելի ձեռք ըլլան յաջողութիւնները զոր այսուհետեւ պիտի ունենայ իբր արուեստագէտ։

Այս ձեռք յաջողութիւնը, որ պատիւ կը բերէ մեր հայրենակցին կուս. աշխատասիրութեան, մտաւոր ճկունութեան և արուեստագիտական փայլուն ձիրքերուն, պատուարքեր է նաև հայ ցեղին՝ իբր անոր շաղաքակրթական յատկութեանց կենդանի ու փայլուն ապացոյց ճը ևս։ Ուրախութեամբ կը շնորհաւորենք մեր հայրենակոյցը, և կը մաղթենք որ իր ուսանողական շրջանի յաջողութիւններէն աւելի ձեռք ըլլան յաջողութիւնները զոր այսուհետեւ պիտի ունենայ իբր արուեստագէտ։

“Ե Ս Ք Ե Զ Մ Ե Ղ Ա Յ”

ԹԱՏՐԵՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՎ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՎ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ պատրիարքարանի ձախ, Մուկիմար Յայրութիւնի բնակած տան կահաւորուած սենեակներէն մէկուն ձեռք։ Բեմի խորը

զուռ, այ՛ պատին ձեռք գոցուած դուռով իջելի ճը ուր դետեղուած են ճամբու գոյքերը (անկողին, սնունակ, պայտասակ ևն.)։ Զախ՝ հայելի և հեշտաղաքան, վրան յամբար. ճը, աղբորաման ճը, սրճեփ ճը և սկահակներ՝ առանձին պնակի ձեռք։ Մէջտեղը բոլորակ սեղան ճը, վրան փոքր զամբիւղ ճը ուր դրուած են հիւսելի գուլպայ, ճկրատ, տակ, կծիկ ևն., շուրջն աթոռներ, գետինը զորդ։ Բեմի վերի անկիւնները երկու փոքր ու բոլորակ քանափէ՝ գէժ գիծայ։ Կալմակի պատուաններ։ Պատի անկիւնը փոքր աւել ճը։

Տ Ե Ս Ի Լ Ա .

ՄԱՐԿԱՐ, ՄՐԱՐԱ

(Վարացոյրը բարձրանալուն՝ Մարգար նրաստ է աջ կողմի քանակիին վրայ, առջեւը ւնդիտակալ նր եւ պատճառս սկիւտի տուի մը դրած, իր երկար ծխամորձը կ'աշէ։ Իսկ Մումս հայելիին առջեւ կանգնած մագնոր կը յարցարէ։ Իր հազուածի պոյսական է, նուազ խնամով եւ յայտնի թնոյթիւններով։)

Մում. — Վախնամ, Տայրիկ, վրաս ասնկ փոխելնիս մինչեւ ակօծը ելլէ հասնի...

Մարգ. — Օղո՛ւ, աւ երկրին պահընքն է, անենկ կ'ըսէ Հռոփիկ հանուամբ. մարգ քան չ'ըսեր։ Քոս եկողը աստեղի սիւնին ու սալթա-նալթին յարմարուելու է...

Մում. — (Համբիւղիկն մէջեւ առնելով զուգակն) Ա՛խ, ալ անէնկ իմ փաղեք երկրի լի-սանէն ուր... (Զայս քանակիին վրայ կ'ընթաց կը նստի եւ կ'սկսի հիւսել)։

Մարգ. — Դուն թոզ մ'աներ, ան քամա-սանքները ալ՝ Եկը ծնացին։ Ձէ՛, սողողսկին ուր տի խորթիկնք նը՝ Արուսիկն էֆէնտիկ ձեռքէն եկած աղէկուկները էսբիկմիջ շաներ։ Կարգի-նքս Տասնասու մնայ Սրբապանը, ան սայճըն-նեց։ Հիւրիւմէթէն ուզածնուս խրտար մնայու-իզին կայ։ Հէմ իր տունն ալ տառւ միզ ուր Տի՛չ վախ չունենանր։ Պատարաբարանի մար-գիկն պիկմ մեզի հետ շորթով կու վարուին։ Է՛Տ, աշխարհ է, անենկ չի մնար, կու փոխուի իմ Սորմպուլ գալած վախիժներս ուր միաքս կ'իյնայ... Էուի որը խալանցայ, Տիւրքէլը-Արասի թարափները ելայ գոգի՛ ուր վախիժն եւ խանութ մի կու բանեցընէի։ Հիմա — պա-տեղը ակօծ չունենան — չորսիգիս փութուն իաֆիլէ է կըլրեր։ Աս արալընները Սորմպուլ գալը հերամ է։

Մում. — Ցանկըհնիգ օր է ուր հոս ինք սըհա կողիկ աղան չի կրցած տեսեր երկը...

Մարգ. — Կողիկ աղային երկու տէֆու եղաւ ուր կ'երթամ, տունը չիմ գններ։ Կըսեն քի շատ ուր երթաւ գաս նը՝ սելմանները ետխալէդ կու բանեն։ Վախանալուս պոռուս վրայ կու ետ-իմ, տուն կու վախիմ։ Սորա թանկուրը եր-թալու վախիժ չունիմ...

Մում. — Ա՛խ, Տայրիկ, քանի ուր միաքս կուգայ ան օրն ուր դէմ զիմաց ելա՛նք... վրաս ի վար եռ բուր կու լեցըննի գիտես թը... Խուշը ձեռուրնիս է ինկեր ու չի՛նք կրնար բռնել։

Մարգ. — Օֆ, օֆֆ, առ թարափները մի՛ քրքրեր. աշխի՛։ «Թանիշը եկաւ խնացանք, պարկն ուր բացանք նը՝ լացանք»։

Մում. — Հուստիկ տանըհնիգ թախիւն չէ

տնակը... Աստուած պապա, ընայ քո՛ւն ես թը արթու, աւ ի՛նչ է իմ քայածս։ Ես ուր կատուի մը պիլէ «փիստ» բսած չունիմ, իֆթի-բան անէնկ ծակէ մի հանեցին ուր պարեմ օր մըն ալ երեսն խու ծայա՛ն ունի...

Մարգ. — Դուն նայեցա՛ր ան գրերուն փու-թո՛ւնն ալ մեր տուշմըներն են գրեր։ Հայտի՛ բոխք թը մեր նայիկը վախիժովը զանափարայն մէյն է եղեր... Ձէհէր ալ մարգ մարգուս տուն չի տ'իւլէ երթայ։ Էուէլը մեռնիմ ան տէր-պապային, գիտես թը Աստուած մարտուս մեզ հըմար երկիւրէն էր իրկեր. բերնէն մարգրուս կու թափեր։ Ա՛խ ալ ուր չիլլեր նը՝ մեր գործը չիւրիւի էր, Ասմա՛, նորէն ասո՛ր ալ փաղք։

Մում. — Ա՛խ, հուսա սիրտս այնա պիտէր ուր փութունն ալ կունակուն օրթալէն ծալէթին Պոշ տեղը չէ՛ ուր Հռոփիկ հանուամ կ'ըսէ թը Ակինը կնիները իրենց մեծունացը գերին են գարաներ։ Մեր հալը իշտէ աւ է, սուտ չէ։ Հի՛հէն ես՝ կու բանապանի թը մարդու հետ էյիկի փուլին, չիրքի՛ն ես՝ գէլիի կ'առնին, գիննափան ես՝ ինչ ուր սուտ ու իֆթիլուս կայ՝ վրազ կու խսեցընին, կու յարմարցընին...

Մարգ. — Հա՛խ ունիս, օրը՛ւ, հալ ունիս։

Մում. — Լեզուդին բերնուտու մէջը կըլրեր ին։ Բերանդ ուր բանալու ուր կուլլիս նը՝ սրթիժէն նստուէ՛դ կու պաշտուին։ Հռոփիկ հանուամ ուր կու նայիմ նը՝ հազար երնէի կու-տամ ուր պիւլպիլի պէս կու խորթուէ. բերնէն մարգրիտ ու չէքէ՛ր է ուր կու թափի։ (Դուրը զարնուելով ոտախալութեամբ սեղիկ կ'յցացիկ)։ Խոսքը բերանս մնաց. Հռոփիկ հանուամն չալ-ուածքն է։ (Դուրը կ'ընայն)։

Տ Ե Ս Ի Լ Բ .

ՆՈՅՆՔ, ՀՈՒՓՈՒՄԻ

Հուրի. — (Գիսարկը եւ ձեռնոցները դրած, զուարթ եւ ընծանելկան ձեռնովը ներս կ'մտնէ)։ Բարի լո՛ւս, Սրմա հանըմ, բարի լո՛ւս Մարգար ագա, (Ձեռնեցիկն կ'սնդիկ) ի՛նչպէս, առ գի-շիւր հանգիստ քնացա՛ք։

Մարգ. — (Տեղին շարժելով) Բարին արեւդ, Հռոփիկ հանուամ, աստեղի ուսթաթուլթիւնն մեր տունն ալ չունէիք։ Մինակ դուն ուր նե՛րս ուր կու մըննիս նը՝ գիտես թը արեւ կու ցալէ վրանիս... Նստե՛, Հռոփիկ հանուամ, մի՛՛ կոյնիւր ոտքի վրայ...

Մում. — Գիտես թը ասօր կինէ գնալիք տեղ մի ունի Հռոփիկ հանուամ...

Հուրի. — Այո՛, Բերս պիտի երթամ։ Նոր բացուելիք Աշկանց Արհեստանոցի անդամուհի նշանակուած եմ, ժողով կայ... Օր մը քեզ ալ հետս պիտի տանիմ...

Մամ. — Գա՛մ՝ ուր վրաս ինտան Սարմազուլու կնիշները, հա՛...:

Հովիվ. — Քեզի պէս աղւոր աղօղան վրայ ինչպացողին բիթը կը ծռի: (Կշոյն Մամայի խնայեցող) Քեզի հետ թմ թմ թմի տուած դեռ ի՛նչ տեղեր պիտի պարտիրք...

Մամ. — Ես.արծառի չիմ քու թմէ գմնեղու: Հովիվ. — Օօ՛, առ չեղիւ... Ես հպարտութիւն կը համարիմ քեզի պէս բարի ու աղւոր քորը մը յանկարծ Նստուած ինձ պարգևեալուն համար... Քեզի դեռ շատ բաներ պիտի սորվեցընեմ... Ի՛նչպէս, մազերդ յարգարել սորվեցա՛ր...

Մամ. — Էմէն օր կ'անիմ կ'անիմ. քու արածիդ պէս չիմ կ'ընար...

Հովիվ. — Դայի՛մ անդամ մը... Օօ՛, շա՛տ լաւ ես կցեկ: ա՛յ շտրթով մը սորվիր ես, ահա... Քիւ քիւ լեղուդ ալ պիտի փոխես, ձայնդ արդէն աղւոր է... Սեյր. Վֆինէ հեռագրի պատասխանը թող գալ. քեզի կարգալ ալ պիտի սորվեցընեմ... Իմ մօտ պիտի բնակես, իրարու ստէպ պիտի այցենեք, անցեալդ մոռցնել պիտի տամ քեզի... դեռ ինչե՛ր ու ինչե՛ր...

Մարգ. — Հռոփիկ հանում, դուք մեզ տա-նան անթող կու հանես. մեք ձեր այստին կրնա՞մք հասնիր ուր...

Հովիվ. — Չէ՛, չէ՛. Մարգար աղա, քու հայրական բարի սիրտդ ու արիւն բնաւորութիւնդ կը սիրեն ամէնք... Վիսո՛ւ, որ մեր ձեռքը չէ՛ ձեր անմեղութիւնը օր առաջ ապացուցանելու... Դուք իմ հայրս ես, ա՛ս ալ իմ քոյրս է, վերջացաւ:

Մարգ. — Վա՛յ ինձի պէս հօրը...

Հովիվ. — (Մեկուսի) Խեղճ մարդ, ո՛րչափ կը սուսապի: (Բարձր) Սրմա հանրմ, առ իրիկուն նորէն ինձի Աֆայ երգեր պիտի ըսես որ գրեմ:

Մամ. — Ինչո՞ւ չէ, հոգիս ղուրպան թող լընի...

Հովիվ. — Ամմա քչիկ մըն ալ պիտի երգես, այնպէս չէ՛:

Մամ. — (Տասանելով) Մա՛րդ կու լսէ:

Հովիվ. — ՕՏօ՛, ես ալ պարսապ սեղը ինքզինքը կը խաբեմ թէ օրէ օր կը փոխուիս... Սպասե՛, սպասե՛, քիզ այնպէս պիտի ընեմ որ ինձմէ ալ չհաւնիս...

Մամ. — (Ջարմացած) Մեղա՛ւ, ի՛նչ կու լսիմ: Հովիվ. — Դուք կը տեսնես: (Ժամադողջը նայելով) Ժամը մէկը քառորդ կ'անցնի, ալ ժամանակ չունիմ: Սրմա, հանրմ, քոյրս, այսօր նորէն խոհանոցին տանտիկինը դուն ես: Ես իրիկունը ուշ տանն պիտի վերադառնամ: Տղաքս երբ դպրոցէն գան, լաւ մը կշտացուր:

Մամ. — Գլխու՛ս քրա՛յ:

Հովիվ. — Դուք բոլոր հնարքդ ի գործ դիր, Աֆայ կերպուրներ պատրաստէ, իրիկուն առնալ քու ուրախ ձայ մը պիտի ընենք: Մնաց բարով, Մարգար աղա, (Ձեռքը կ'անցնի) իրիկունը

հայրաւ մեզի նորէն աղւոր պատմութիւններ պիտի ընես... Ետետութիւն: (Ամայաբերով Սրմայի քեքը կը մեկնէ ու դուռն կ'ընէ):

Մարգ. — Երթա՛ս բարով, Հռոփիկ հանում, տէրը հետը ըլնի: (Հովիվսիմիկ անհետանալով դիտելով) Ճանրմ, չի գննուած՝ աղչիկ է, չի գննուած...

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՄԱՐԳԱՐ, ՄՐԵՄ

Մամ. — (Նետ մեկնելով) Խուշի պէս թռա՛ւ: Մարգ. — Սրմա, քեզի հետ պերապեր մէկ աղիզ լուստ պէս կու սիրիմ... Չի գննուած՝ աղչիկ է, չի գննուած...

Մամ. — (Դարձեալ գրաւելով իր տեղը եւ գուլպան շարունակելով հիշելով) Թերպիկ բարի, վրան հաստի է՝ նամուս բարի կ'ընէ՛ անննչ... Ա՛խ, հայրիկ, ես ուր դրպատուն ուր խրկէիք նր ես անննչ խաբը չի տ'իլլիկ մէջիտին մէջը, հէ՛մ տէ փութութուն գիտցածս անվախ կու խօրաթէի...

Մարգ. — Օղուլ, առ մ'օրդ գնա ըսէ: Դուն տահա սրկուկի մը աղչիկ էիր ուր ես զուրպէթէ ելայ: Անխրտար գրեցի թը, կնիկ, խառճ արե, պօքճ արե, աղչիկները թող կարգալ սորվին, հոս Սարմազը կարգալ չի գիտցող աղչիկ չէ՛ մնացեր, հիմա աշխարհը կարգըցողներուն է, մտիկ չարաւ...:

Մամ. — Վա՛յ անոր ուր հախ ունի ու լեզու չունի, իշաէ՛ ինձի պէս կուլլի: (Թաշկինակով արցունքներ կ'արթէ):

Մարգ. — Սրմայի աչքեր դիտելով Մ'աններ, Սրմա, մ'աններ, օղուլ, աչքդ տի քօրնայ լալով լալով...

Մամ. — (Լալագին) Քի՛չէ իս տանէիք գետը ձգէիք թէ՛ք ան թերս մարդուն չի ապիք...

Մարգ. — Սրմա, օղուլ, արհա շատ ու մուտ ունիք: Փուլփուլ խաթունը մեզի հետ է. եկէր ուր Նաւընորդը հաղթե՛ նր՝ ան պէտք եղածը կու խօրաթէ: Դայէ ի՛նչ էր գրեր Դիկողոս աղային, Նստուածէն էր ուր առ գի՛րն ալ կարգըցին մէկըններուն հետ: Եկէր ուր, Սրմա, վարդգանտ պապայէն բարով խապար իմ ելլէ. Դիկողոս աղային հետ պարըլլիք նր՝ ուխտ իմ արեր, Աֆր օխտ տապար կըրրել տի տամ, աղքատներուն ծաղկել տի տամ (Մեկուսի) Ըմմա, Նստուածէն առ ուր կնիկ թերս բանի մը ուստ չի գանք, չունիք մեր Դիկողոս աղային ինտը քրդուն ինտստէն ալ պէթիկ է...:

Մամ. — Հայրիկ, Պուլպուկ ըստ թը թէ՛օճէ մի հէրվա ու խուլիկ մի խայմախ կայ Կոզիկ աղային կըրմ արեք...

Մարգ. — Էօյլէ՛ ես: Իս իմացեր իմ ուր Կոզիկ աղան մեր Դիկողոս աղային խեղք ուսրիմա կու համոզ եղեր ուր գիր խրկէ մեզի:

Մամ. — (Գրպանէն մեծախառն քաշկիկով մը հանելով) Վախտուկ կ'աննիկ եւ կ'անքարտէս) Դաղուրտս առած փօշն է: Ան ի՛շ ֆիղաններ

էր ուր արաւ . գիտես թր լային ձայնը արհաւ
սփռածն է : Ախ , հայրիկ , մէկը կուգաս կու
գնես , մէկըլեն կու գատուիս : Վաղն ուր դուն
այ իլլես երթաս նը ես ի՛շ տիլլիմ :

Մարգ . — Օղորդ , առ դուրպէթուժին բաժնի
Լինցնիսն ուր պապատան խալի՛ն սե ճակրտա-
գիրն է : Ես ու մարդք թի՛ն ինք քաշեր : Գուն
նորէն աղէ՛կ ես . հըրպա ան գալալու . Երսիկին
ինչ բոխը ուր , քսան տարի է , արիկը դուր-
պէթ է եկը , ինչ ու թօղը պիլլու չէ՛ . նե՛
գիտես թր օղը է , նե գիտես թր մուրեք է . . .

Մու . — Ես Կըսես . հըրպա Չախար Կար-
ինց Սեվինն , Մորուքինց Թուրքախանն . Օճան
Կապարինց Զարթունն , խառնուրդը Էլմաք . . .

Մարգ . — (Ընդհանջով) Ելի Թաղաօմինց Ուս-
կունն ուր գալալու աղիկը արկան տէրտէն
վերած եղաւ տէ մուսա . . . Տըհա քանինիկ ու
քանինիկ տէ տաք-քսան տարին անցեր է . նե
արիկ ես տեսը , նե՛ գրիկ . . . Ա՛ն՛ առնց վրայ
տիւրեմինք միլլիր , ի՛նչ անըն , էհալի է ,
թաքընորն ուր թաղընոր է . բերանը կէմ չի
կրնար գնը . . .

(Դուրք կ'գառնի)

Մարգ — Խե՛ր լընի , աղի՛ , տա գուռը
բաց , նայի՛ր վե՛՛վ է :

Մու . — Է՛մեն գուռը գարննուն սիրտս փրտ
փրտ կու նետէ : (Դուրք կ'բանկէ) :

Տ Ե Ս Ի Լ Դ

ՆՈՅՆՔ , ԿՈՋԻԿ

Կոզիկ . (Միջառասակ , ինչ մը ձնրկած մա-
գետն , առանց օտիի . հանդարտ երեւոյթով ,
անոս կ'ըսէ , շուրջ կ'դիտէ եւ ուշադրութեամբ
կ'ընէ Մարգարի դիմը) :

Մարգ . (Այ ձեռքը աշխուժ վրայ հովանի
բռնած՝ տեղէն կ'ընէ եւ փոխադարձ ուշադրու-
թեամբ կ'ընէ Կոզիկի դիմը) :

Կոզ . — (Ժպտելով) Նե՛ր ձօջիկը արհա , Մար-
գար աղա . բարի՛ ես եկիր , հաղա՛ր բարի :
(Առաջ կուգայ) :

Մու . — (Թած՝ Մարգարի) Կոզիկ աղան է :

Մարգ . — (Ուշաբերումով) Վա՛յ արեւուդ
կշտանամ , Կոզիկ աղա , դո՛ն ես , Աստուծո՛ւն
խնայա . . . (Կ'գրկախառնուի) :

Կոզ . — Բարի ես եկիր , հաղա՛ր բարի ,
Սոմա , իշալլահ աղէ՛ մի աղէ՛կ ես :

Մու . — (Կոզիկի ձեռքն հարմարեցնելով) Դո՛ւն
ալ բարի եկար :

Մարգ . — Հրամա՛ն , արեւուդ կշտանամ ,
Կոզիկ աղա , հրամա՛ն վերիդին :

Կոզ . — Բիճա կու անիմ , Մարգար աղա ,
կի՛ճէննի՛նք միլլիր : Պէտքու ու թերեւմ կ'ընէ .
էճէլ գործ մի ունեցիմ ալ մարքանքը , տի
յնցնիմ , տի գամ իրիկունը կ'ընէ : Հիմա քիչ
մը ոսքի փրայ տի խալալիմ :

Մարգ . — Ի՛շ կըսես , Կոզիկ աղա , շա՛ա ինք
կարօցցիր . քանի ֆոս ինք եկիր , ջուրի պէս
ծառա՛դ ինք քաշեր . . .

Կոզ . — Ես թէ՛ տի գառնամ , իրիկունը
մէկտեղ կուլլիր , մէկտեղ կըրակուրիս կու-
տիք : Ես ալ հրամանագր կարօտը կու քաշեր
. . . Եկէր ուր հիմա ուր չերթամ՝ նը՛ գործը
ձեռքէս կ'իլլու սորա . . .

Մարգ . — Երկու տէֆա կ'աւ ուր օտապ կու-
գամ , չի՛մ գնիկ . . .

Կոզ . — Ախ , Մարգար աղա , Սարմայուր
ան էւրջի գիտցած Սարմայուր չէ՛ ճաշեր : Կու
հասկընա՛ս հէլպէթ . մարդ մարդու ստուն եր-
թայու կու վախէ . . . (Մտնելով Մարգարի
տխմարին , ցած) Կէտիլէր օ գամնայար , կէ-
տիլէր . . . Հուսա հէլէ քանի մը թախիսէ պարէմ
նստիմ առ անիկ խալալիմ . . .

Մարգ . — Հրապ՛ , Կոզիկ աղա , նստի՛ր ,
նստի՛ր (Կը նստի) :

Կոզ . — (Նստելով աքոռի վր լրայ) Ախ ,
Մարգար աղա , քանի ձեր գալը ըսեր իմ նը՛
բունն ալ է փախիկ , իշալլահ ալ . . .

Մու . (Ոսկի վրայ նիստալիս կ'ըսէ) :

Մարգ . — Տըհա քիչ մի էւրջ բու խօրա-
թագ կ'անէինք : Աս էր կ'ըսէի Սոմային թր ես
Կոզիկ աղային սիրտը դիմիմ բմմա ի՛շ ֆայաւս
ուր գարը ան էւրջի գարը չէ . . .

Կոզ . — Ըն իմ քաշաննիս Աստուծո՛ւն գիտէ
Ասեկ բանիկը հի՛նչէրէնիս մէ բարեկամնե-
մու մէշտիկ աղէկ բան չին , ես ան գիտիմ :
Սու աղտաննիկը մեր մէջ վրանալու էինք , էհա-
լին հիմա ի՛շ արեւ . . .

Մարգ . — Իրօնի՛ք սիրիմ , Կոզիկ աղա , դուն
ալ իմ օտքն ես . . .

Կոզ . — Ձեր Սարմայուր եկած աւուր առտուն
Դիկոզոս աղային խառնութիւնը կ'ալ գաղի ուր արհա
չէ եկիր : Օր մի ասեկի արած չունէր : Օտան
կ'ալ գաղի թր բձայ հիւսնա՛ր է , բան մի պա-
արհէր : Երթամ ուր գլուխն ի վար սե ջուր
ին լիցուցիր գիտես թր , գանա՛կ գարնէր սըր-
տին նը պուտ մի արուն չէր իլլեր : Նե՛ իսէ
հասկընա՛ր թր բանն ինչպէս ինչ : Երկու սըհաթ
ոսքն իմ ձեկեր , միանք , կ'ըսիմ . արեւ փրիմ
Դիկոզոս աղա , նամունիկը արարը ուր կ'ընէ .
դուն պիկի չես , հայրի՛ ուր երկունք բերինք
Չալալի՛ն-խալալալէն , աղէ՛կ ուր եկիր են ,
բարով ուր յարգիր են . . . Աստուծո՛ւն հնու՛ն
անէ , օտայն մէջ գիտես թր նե՛ր Կը պողեր ,
թեւէս բունց , տիւրէ՛ն օտայն գո՛ւրս արա իս . . .

Մարգ . եւ Մու . (Ապշտեանք եւ յուսահա-
տեքեամբ կ'ուրնկընեն) :

Կոզ . — Չանան չ'անիմ Դուրս ուր ելանք
նը՛ կ'ընէ օտքն ու ձեռքը ինչպիս , Դիկոզոս աղա ,
հայրողու՛ն , մերք մեզ գիտի՛նք իշտէ , ասիւրպոր
տարի է ուր արքոր պէս ինք , էօթէտէն պէրի
ալ ինձամութիւն ունիք , առ նեխադար ուր բու
նամուսպ է նը՛ էմմէնուս ալ արիտ է , ես քիչի
չար չիմ կամնար , ո՛ր ինչ , երկունք բերինք . . .
Քէօփիլիկն էսէն ուր հոստանք նը՛ մի միս ալ
եւեւը գառնամ ուր դրեր ես նը՛ գալի , խա-
լալալալալին մէջը խալալ է եկիր : Հիտալալալալ
արհա ես ձեռքերեմ ալ շարի միւնէն Չալալիկն-
խալալալալ ելլիմ գամ , չունքիմ բարակը կու հար-

ցընին, խաղար ես իշտէ... Անկից հաքը խա-
նութը մէյ մին ալ չի բացաւ, օտան ալ չի մնաց:
Նէ իսէ էսդի օրը գտայ, պատերաբարբանին մէջ
սոցած դարձածը լծիքով խորաթմոցէ դուն շն-
ս խմիր, բութ, արածիդ կու հանին... Նէ իսէ,
Մարգար աղա, աղօթք անինք ուր Արքշտորդէն
բարձր խաղար մի ելէ, անկից հաքը ան փու-
թունը կու շտուի, ֆոգ մ'անէք:

Մարգ. — Վախ մեր պայտական նամուսին,
Կողկի աղա, դուն աղէկ գիտես ուր շիհտին
սուշմընները շա'տ ին: Մեր Նիկողոս աղան
չորդօս ուր չիլլէր նը՝ էն էսէք թու խորա-
թագ մոկէկ, Կ'անէր: Հուսա դէմ դիմաց կուգա-
յանք: Պատերաբարբանի մէջ մեր նամուսը փա-
րայի մը չէր լըններ...

Կող. — Ֆոգ մ'անէր, Մարգար աղա, ֆոս
Պարմպոլի մէջ ի՛շ տալովերաններ կու դառնա-
ն. մեծ մեծ պէնթուս վէ փայնաներու կնիքները ասօր
էհայիկն բերանն ին ինկեր: Ան քո պատիրա-
բարանի գրագիր օլաճախ վարդգրկետ է, ի՛շ
խաղաթմոկէ է, Պէյշուրի մէջ չի կերած ապուր
ները չէ՛ թողուցիր...

Մարգ. — Ըմմա մերինը տո՛ւշ տեղն է...
Տըհա ես աս մապուսին ֆիդաններուն չի կրցայ
դիմացի էի. էմէն ինչ ուր ձեւաւորուս կուգար
նը արինք, մալիւմիդ է: Է՛ն ետքը խաղարը
սուռիք ուր Սարմայոլ ելլիք գանք, պէլքի կու
խաղցընիք: Կողկի աղա, Զապէրիյէ-խաղաւսին
խարձածովս հարուր սօկին ելաւ դնաց...

Կող. — Թաճիկ պու կուգայ. ինտո՛ր ալ թէդ-
քերէ տունն...

Մարգ. — Աստուած բանն աջողէ, ան մեր
Աղեքանադք էֆէնտին արաւ...

Կող. — Է՛, մեր խաթմունն ինտո՛ր է, աղէկ
է աղէկ մը իշալաճ... Կարծես էլէհՅէնեմ քի
սա տարի գրպատուէն հանես ին, եմնիքի մը
քով չախն ին տուեր: Հառ խաթմունի եղայ,
Մարգար աղա, թող աղան քիշ մի հովն կար-
գալ տորէր, ա՛շքը կ'լլար:

Մարգ. — Խեղքս արճա գրօխ չէ եկեր,
Կողկի աղա, գիտիմ թը ծովուն տաղանները
տըհա պնիսն մէկն ին:

Կող. — Մարգար աղա, մագերս կու տես-
նէս, ձերմըկեր ին՝ տըհա ես զուրպնեմ իմ:
Աս տանը հինգ աարին կուգայ ուր սիւա չիմ
գացեր...

Մարգ. — Ննիդ մե՛ղք է Կողկի աղա, տըհա
կենճ է. եկուր ձեռք ձեռքի տանք, Նիկողոս
աղան ալ առնինք, ելլինք երթանք:

Կող. — Իրիկունք, իրիկունք խուսիշ կ'ա-
նինք. է՛ս ալ իմ պրնովիշ եղեր ան օտարութի-
նէն... (Ոսֆի կ'եղի):

Մարգ. Կ'երթա՛ս, արեւոյդ կշտանած, Կողկի
աղա, նստէիր քիշ մըն ալ... Մարգի խաթմունը
չիին մըն է տըհեր քիցի տալիք, մեր խատեճն
ալ մախուս քեզ հըմար խուժի մի հէլմա իլէն
թնկերք մի խայման է շիներ, անո՛ւշ արէ:

Կող. — Ճա՛նքմ, նէ զհճմէթ, տունին խըր-
հածը կ'օգտէր, տըհա մեր բերա՛ծն իշ ա'լլիք...
Ես ձեզ տեսիլը կ'ուզիմ, թէչէքքիւր կու անիմ...

Մարգ. — Աղէ՛ր, Սումա, տա չիփնները բեր
Սումա. (Փութփոտ շարժումներ կ'ընէ):

Կող. — Հաճէ՛ր չէ՛. Սումա, հիմա թող ձայն,
իրիկունք: Ըսի թը քանի ուր աս թարանի իմ
եկեր նը՝ ձայնուս վրան ին, մէյ մի հանդիպիմ,
տարի վրայ խօշմիշ մի լընիմ. իրիկունք արթըն
պոլ մի անանիներ:

Մարգ. — Ի՛նձա կու անիմ, Կողկի աղա. քանի
ուր գործի շատ էճնէ նը, մերք թու դարարդ
չինք ուզիր, հիմա գնա, ետքը մուլթլախ գաս:
Կող. — Փէ՛ք աղէկ, քիշ մի գործ առնիմ,
սի լմնընիմ, քի գամ՝ չապուս մի. խաղս խօք:

Մարգ. — Ախ, Կողկի աղա, էլիմ՝ տէ ձեռ-
քէդ գար. Նիկողոս աղան ալ հետք բերէիր...

Կող. — Դուն համբերէ՛. գաթի ան կակղնաս
չօրդալսին կերեր է՛. էմէն բան հիսապով անիք
ուր ետքը փոշման չիլլինք: Ես աս առտու
աղէյ մի հասկնալ միտքը, Աղըշնորդէն բարով
խաղարի կու նայի: Վսխարտար մի ուր եղաւ նը՝
էմէն բան կու շտուի: Ես թէ՛դ սի գամ, ինձի
պէքիյէքէք: Մնաք բարով: (Դուրս կ'եղի):

Մարգ. եւ Սումա. (Կը ձայնեն):

ՏԵՍԻԼ Ե.

ՄԱՐԳԱՐ, ՍՐՄԱ

(Ներս կուգան իրենց ճեղերը)

Մարգ. — Փա՛ւ քեզ Աստուած, փա՛ւ քեզ
Սումա, միշուկ աս թախիւնէ Աստուած պապան
մեզի հետ է. եկեր ուր Այնէն ալ ուր բարով
խաղար մի ելլէ նը՝ տըհա մեր քէֆը մարդ
շունի. իշտէ ակնմոկ լսեցիր ուր Նիկողոս աղան
բարով խաղարի կու նայի... Նէխատը ուր կու
զղնամ թը պատերաբարբանի միւրաճէնթ արինք
ըմմա՛ ան կինէ հախէն եկաւ...

Սրմ. — Հառիկ հանումը կ'ըսէ թը ան մեր
գիտած տէրպապան տառ տարի է ուր Սարմ-
պոլի մէջ սիրկին կու ձայն...

Մարգ. — Չորս-հինգ տարի ալ մափուս է
պառկեր... Աս ի՛շ գէշ վախիթ է, գէշ վախիթ
լընեկուն հըմար դաթի աս բանները կու քաշիք...

Սրմ. — Հարիկ, Կողկի աղան շատ է փոխ-
ւեր. ես պիլէ գորով յիշեցի...

Մարգ. — Հարողո՛ւ, զուրպէթութիւն կրես.
կ'երթա՛ս, մարդը շարմաղէ կ'անցընէ. խաղա՛ր
ես: Սումա, միտք է, աղաքը զպրցէն գան նը,
կերակուր սի տաս:

Սրմ. — Տըհա վախիթ շատ կայ:

(Դուրս կը գառնի)

Մարգ. — Աս ալ Արուժին էֆէնտին չալ-
ուածքն է: Հըրամէ Արուժին էֆէնտի:

Սրմ. (Փութով ոսֆի կ'եղի դիմաւորելու հա-
մար)

ՏԵՍԻԼ Զ.

ՆՈՅՆՔ, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յար. — (Մախուր հագուած. պիկերը դո-
րած քիպալի, լեցուն եւ կիծ երեւոյթով, դուրս
բանալով ներս կը մտնէ) Բարի լոյս, տիկնո՛ւ,

A.R.A.R. @

բարի լոյս, Մարգար աղա : (Չեմֆրենին կ'սեղմէ) Մարգ. — (Ուրիշ եղևնեով) Աստուծո՛ւ բարին, Արուժին էֆենտի, բարո՛ւ կ'եկար, հազար բարով : Հրամմէ վերելիք :

Յար. — (Նսեղմով սրնայի ճեղք) Բարի տեսանք, Մարգար աղա, ձեզ կ'ես այսպէս երբեմն տեսակցիլ առանձին հաճոյք եր համարիմ :

Սրմ. (Կուգայ Յարութիւնի ձևով սեղմել) :

Յար. — (Չեմֆր կ'երկարէ. որպէս զի համարուի) Այսօր Հռոփիկը հոս չէ որ բարկանայ :

Մարգ. — Թող պահէ, մեծ աղբար կու համարուի :

Յար. (Համարուել տալով) Հիտակը, ես պաշտօնական կարգ մը սովորութիւններ կան որ շատ կը յարգեմ : Երբ Հռոփիկը երբեմն յիմար յիմար կը խօսի... (ժպտեալով Մրնայի) Մեռի՛, մէռի... :

Սրմ. (Ուրիշ վրայ կ'սպասի) :

Մարգ. — (Սկիւր հրանցնելով) Հրամմէ, Արուժին էֆենտի :

Սրմ. (Մոխրակալ մը կ'ընտէ եւ շուղկի մը վառելով հարաբրանի կ'հրանցնէ) :

Յար. — (Վառելով սիկարը) Մեռի՛, մէռի՛, է, նայի՛ք, Մարգար աղա, ի՛նչպէս կ'երթան գործերը : Հանգստութիւններդ կատարեալ է ինչպա՛յա՛հ :

Մարգ. — Աղէկութիւններդ պէլլու է, Արուժին էֆենտի, ծերութիւն ալ կայ, աս բանն ալ պալեա՛մ չէ՛լիտ : Քիչ մի եռեղ մեր Կոզիկ աղան նէ՛խէ եկաւ, խոնրէղիչ եղանք, խօսք տուաւ ուր իրիկուր կի՛նէլ պայ... :

Յար. — Այո՛, շատ անգամ լսած եմ ձեր բերնէն Կոզիկ աղան :

Մարգ. — Հիտակը, Նիկողոս աղանիս շա՛տ համոզեր է. հիմա ալ խօսք է տուեր թը եկիր ուր Արշէնուրդէն բարով խաղար մի ելլէ Նը՛տի պարը չինք : Աշշի՛, Յոմա, ինչո՛ւ ես կոյնի, խալիթթօն վառէ, խէլիք մի եկի՛ աե Արուժին էֆենտիին հետ խմինք :

Յար. — Հիտակը, ես Սրմա համարմի եկած բաներէն շա՛տ կ'սխալեմ... :

Սրմ. (Գնկալ ստըմ պատրաստել) :

Մարգ. — Այս առաւու Հռոփիկ հանումը եկաւ, սաղուեր էր, Պէլլօղլը կ'երթամ, բաւա :

Յար. — Այո՛, Նոր բացուողքը Աղլիանց Արհեստանոցի խնամախնութեան անդամուհի է. շատ ուշ պիտի վերադառնայ :

Մարգ. — Տօղրուհի, Արուժին էֆենտի, անհնկ մաղլուս աղլիկ է ուր չի գննուած... Անհնր բաներ կու խօսարթէ ուր բերաննիս բաց կու մնայ... :

Սրմ. — Չուտես, չի խմես, վիրա պոկուրքներէն կախ մնաս... :

Յար. — Է՛. գրող-կարգադրողներէն շա՛տ եմ ձանձրացրել : Ինծի համար, շիտակը կուգէր, գաւառի կ'էնն է քաղցրը իր միամտութեամբ : Համոզիրպութեամբ, աշխուժութեամբ... (Շուրջը դիտելով) Սեննակէն քո՛հ էք, հանգիստ էք... :

Մարգ. — Ի՛նչ կ'ըսես, Արուժին էֆենտի, հանգիստն ալ խօսք է : Հրամանաւոր սայեա՛ովը,

սօղրուսէ, քանի ֆօս ինք եկեր, հէ՛չ էղիլմի՛ չինք քաշեր : Տան պէս ինք, շնորհակալ ինք Հռոփիկ հանումէն, մե՛նք վար կուգանք, դուք վեր կուգաք, մեծի սիրտ կու դնէք, իշտէ էլլիկ կուլլինք : Մէյ մի ուր սա մեր գործէն ալ ուր բարով խաղար մի ելլար նը՛ արհա ֆէսս կու նաէ, եան կուգայի : (Կ'զոռնադրէ) :

Յար. — Վստահ եմ որ այդ վշտառիթ խնդրի մասին նպաստաւոր պատասխան պիտի տանաք, քանի որ Նիկողոս աղան որ ե փաստ չկրցաւ ներկայացնել դատ. խորհրդին : Ասկէ գտա՛մ մտադրութիւն ունիմ այս օրեր անգամ մը տեսնել ձեր իրեսան, գաղափարները շօշափել ե համոզել : Եթէ Նոյնիսկ ամեն անկպաստ պարագայ միանալ կ'փնտս ձեր գատին՝ ես գիտեմ իմ բնիկըս, անհո՛ւ պ եղիք. ամեն բան իմ վրայ ձգեցէք : (Կ'ժպտի Մրնայի) :

Մարգ. — Աստուած մէկ օրդ հազար անէ, անհնկ յոյսեր կուտաս ուր, աղբարն ուր աղբար է. աղբորն ասանկ չ'աներ :

Յար. — Պատրիարքարանի կարգադրել չի կրցած ինչպիսիք ես կը կարգադրեմ : Պատրիարքարանը ի՛նքն իսկ իմ՛ հակողութեանս յանձնեց ձեզ : Այս ամիսըր Գուժ-Գարուն ձեռնարկէ, ի՛նչպէս ուզեմ, անպէս կը զարմընեմ :

Մարգ. — Գիտի՛մ, գիտի՛մ ուր թու խէլէ-մոլդ մեծ յարգ կու փայլես հիւրիւմէթին մէջը :

Յար. — (Շոյնով Մարգարի ուշք) Անհո՛ւ պ եղիր, Մարգար աղա, դուք իմ պաշտպանութեան տանն էք, ձեր ոտքը քարին չի դպիր :

Մարգ. — Վարձը Աստուծո՛ւմն առնես, Արուժին էֆենտի :

... (Պատուհանին ներսեւէն կ'ըստի) :

Մարգար աղա՛, Մարգար աղա՛, Մարգար աղա... :

(Բոլոր մէկ պատուհան կ'ընդիմ)

... — Մարգար աղա, հրամանաւոր Սրբապան կը կանչէ, շո՛ւտ եկու... :

Յար. — Հա՛տ լաւ, շատ լաւ, հիմա կուգայ : Մարգար աղա, բարապան մըն է, շո՛ւտ վաղէ... :

Մարգ. — (Արտօւալով դէպի դուռը կներայ) Հիմա՛, հիմա, Արուժին էֆենտի... (Թանկարծ ետին դառնալով) Արուժին էֆենտի, արեւուզ կշտանաւ, աս թու օտար է, դուս խէլիք իմէ, հիմա ես ալ կուգամ : Ի՛նչա կու անիմ, չերթաս միշտուկ ուր գամ : (Կ'մնկնի) :

Յար. — Հա՛տ լաւ, շա՛տ լաւ, դեմ, ես կ'սպասեմ, յա՛րջ լուրեր կը մտլթեմ :

Տ Ե Ս Ի Լ Է.

ՍՄՄԵ, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յար. — (Ի՛նչ մը մեծակոտ կը դառնայ սենեակին մէջ. մնաց շրթունիկն, աչիկն ծայրովը կ'ափսի Մրնան եւ դուռը փակելով կ'մտնենայ սենու) : Գարունն ի՛նչ ցիւղիկ ոգ է դուրսը. Նիկ ալ այսպէ՛ս է, Սրմա հարմը :

Սրմ. — (Անկնշտաբանաբ աչիկը վեր առնելով) Հայրիկը կ'ըսէ թը Սարմուղի հա՛վան թիկի Նիկը հա՛վան է :

Յար. — Պոլիսի գեղեցեղութեանը կը հասնին։
Սրմ. — Ինտոր չի հասնիմ ըմմա ես չիմ

սորվեր։

Յար. — (Չարամեղեքանք) Ի՞նչ բան չես
սորվեր։

Սրմ. — Եանի էգիններն ու պաղձաններն իմ
սորվեր։

Յար. — Սրմա հանրմ, ինծի ի՞նչ նուէր պիտի
տաս եթէ քեզ Նիկողոս աղային թով գետեղմ։

Սրմ. — (Կարեւելով) Մեր խառ պաղձային
է՛ն համով պտուղները,

Յար. — (Խանդավառ) Ի՞նչ, աղւոր պտուղ
ու՛նիս...

Սրմ. — Մէյ մի Եգր գայու էիր ուր տեսնէիր
մեր խառ պաղձան։ (Ստորձը կ'ընկնէ սկահակի
մեջ)

Յար. — Առանց այցելած ըլլալու աչքիս
առջև կը բերեմ արդէն... Երեսօր. Սրմա
հանրմ, գեղեցիկ պարտէզներու սիրահար եմ։
(Կոտորուելով կը նստի արոտի վրայ)

Սրմ. — Ան՛նկ ապեցինք աս տարի ուր...
պտուղները խամր խամր վրան ձգեցինք ու
Ստորձով եկանք։ (Սկահակը պակսի մեջ դնելով
կ'ընկնէ Յարութիւնի)

Յար. — Բայց հիմա շատ հասունցած են
այդ պտուղները, մանապէս որ ձեռք ալ գար-
նուած չեն երկար առնէն ի վեր։

Սրմ. — (Մտելով ստորձը կ'իջարկնէ) Չէ՛,
հրաման, արհա քեզ ալ կայ աղէյ մի հաս-
նելու։

Յար. — (Առանց գաւաթը առնելու՝ համարյս
մը կ'կորզէ Սրմայի այտին) Ե՛՞՞՞. հասած է
ամմա... հասած է։ (Ոճի կ'ընէ քրիկու համար)
Սրմ. — (Յետ ընկրկելով համարյսին, պակսը
կ'ըջրի գաւաթով միասին եւ ին՛ կ'երար պա-
սի անկիւնին կրթնիլ եւ բազուկները կ'երկարե
արգիւնու ձեռով) Ե՛՞՞՞նտի, է՛՞՞նտի, դուք
ձե՛զ կէք, է՛՞՞նտի...

Յար. — (Գրկելու քանակով) Կեանքը տար մէջն
է, Սրմա, ես քանի՞ քրիկուներուն պատիւն
եմ քրիկը այս միտոյով։ Անպատուած կէր իմ
համարյս ընդունելով իր սրբանայ, թո՛ղ, թո՛ղ,
թող կ'ըսեմ...

Սրմ. — (Նուաղկոտ ձայնով) Ե՛՞՞նտի, թո՛ղ
տար իս, է՛՞՞նտի, անդին գնա, տէր Աս-
տուած, անդի՛ն գնա, կու մեռնիմ հիմա...

Յար. — (Բռնելով կնոջ բազուկներէն) Բայց
հոս իր սաքը գնող կնոջ պարտքն այս է, մի
դիմադրեր, մե՛զք ես, դու՛ն չե՛րք ես, դու՛ն
անուշ ես, քեզի քաղցը քաղցը հաճողները պիտի
պատճառեմ...

Սրմ. — (Պոռայով) Ո՛ւյ, թեւս, ո՛ւյ, ամա՛ն,
հիմա տի ճշմիմ, Հոռիկի հանում...

Յար. — (Մարապիած վերջին քայտէն թող
կոտայ բազուկները) Ա՛յ, ո՛ր, աչքերու՛ց մեռ-
նիմ, մի՛ պտար, այս իմ իրաւունքս է։ Եկուր.
Եկուր որ անուշ անուշ խօսիք այստեղ Հոռիկին
ալ այսօր հոս չէ. դու՛ն անկէ աւելի գեղեցիկ
ես եւ պաշտելի... (Թեւերը կ'ընկնէ)

Սրմ. — Գուն Աստուծմէ չեմ գախնար...

Հոռիկի հանումին նէ՛ ես ըղունկը կ'արծիմ,
նէ՛ դուն...

Յար. — Թող տասը Հոռիկի ըստ առջև մա-
տաղ ըլլայ, անո՛ւշ... կեցիր, թո՛ղ քեզ մը...

Սրմ. — (Մարապիական դիմ արած) Աստու-
ղէն տէ՛ք տ'ըլլիմ թը չէ...

Յար. — Ես Հոռիկը չեմ սիրեր, ես քեզ
կը սիրեմ...

Սրմ. — (Յարապիելով անկիւնի անկիւն վրայ)
Թող իրիկունը Հոռիկի հանումը գայ ուր աս
արածք քեզի սորվցցնիմ... (Անկիւն կորովը
փառաւոր հարուած մը տալով Յարութիւնի
գլխուն) Տէ՛՛՛ք եղբ, կ'ըսիմ, աստեղէն, Հիմա,
հիմա, հիմա...

Յար. — (Մարապիած դուռը կը բանայ)
Գուն ալ Հոռիկի կերպ չես կրնար տեսնել։
Հիմա դուն կը տեսնես թէ քու գլխուք հար-
ուածը ուրիշ պիտի գայ։ (Դուռս կ'ընկնէ, դուռը
ուժգին կ'ընկնէ)

Տ Ե Ս Ի Լ Ը.

ՍՐՄԸ

(Գումաստ՝ անելը մեկ կողմ կը նետէ) Օ՛՞՞,
ամա՛ն Աստուած, ա՛ս ինչ էր ուր եղաւ...
(Կ'իյնայ նուաղած քանակէն վրայ)

Տ Ե Ս Ի Լ Ք.

ՍՐՄԸ, ՄՐԱԳԸ

Մարգ. — (Դուռը բանալով ուրախութեամբ
ներս կ'իյնայ, բայց ծանկելով Սրման նուաղած՝
ձեռքերն իրար կ'գտնէ) Չորմա՛մ ու կու՛նիմ...
(Սրման վրայ վազելով քեռեկն կ'ընկնէ) Աղէ՛
Սոմա, Սոմա, տէր Աստուած... (Կ'սկսի ջուր
սրսկել դեմիկ վրայ)

Սրմ. — (Թորթութեամբ աջակց կ'ընկնէ) Օ՛՞՞,
օ՛՞՞, օ՛՞՞, հայրիկ, դու՛ն ես։

Մարգ. — Փա՛ն քեզ, Աստուած, հա, Սոմա
ես իմ, աչքդ բաց, բարով բարով խաղաղներ
իմ բերեր։ (Ոճի հանելով)

Սրմ. — (Իյնալով հօրը բազուկներուն մեջ կը
սկսի արտաւանդել)

Մարգ. — Այրեղեր, Սոմա, բարով բարով
խաղաղներ իմ բերեր։

Սրմ. — (Գլուխը վեր առնելով) Հայրիկ, ա՛ն
սե շունը ո՛ւր է...

Մարգ. — Աղէ՛, ի՛նչ սե շուն. ի՛նչ կու
լսիմ...

Սրմ. — Իշտէ Արուսթիւն էր, ի՛նչ խարախ-
թիկ էր...

Մարգ. — Տէ՛ր Աստուած, ի՛նչ կու լսիմ...
Ի՛նչ կոյ, Սոմա, ի՛նչ արաւ ուր...

Սրմ. — Ինչո՛ւ իս միման ձգեցիր քովը...

Մարգ. — Ե՛ր...

Սրմ. — Ընդի՛ն եկաւ...

Մարգ. — (Անկիւն բարձր) Ե՛րի՛...

Սրմ. — Ես ալ աւելին կ'ընթել մէյ մի փափ-
ցուցի զօրին, փախաւ...

Մարգ. — (Աւելի էւս դողալով) կամայ իտ-
րութեւ, կամայ խորթութեւ: Հիմա Նիկողոս աղան
իւլէ կողիկ աղան ետրւեալս տի գան. Առջնոր-
դէն թիւերդափ է եկեր թիւ փութուն խորա-
թաները տուչմընալին են: Ան կիցացած աէր-
պապանիս, էտէրը մեռնիմ, եւել եւրջը Նիկողոս
աղանի պէտք երաժնը քաւս: (Մտնի ախանջին)
Նիկողոս աղանին հետ հէմ պագտուեցա՛ր պի-
ղեմ: (Գանկարծ հրապարակուած) Ես ի՛նչ էր ուր
կիցուեալս փութուեցաւ. վե՛ր ումի՛շ կուլլէր
Լեղուս չորնա՛ր ուր չքսէի թիւ պէքեմի՛շ արեւ,
վարնամ հիմա գործերնիս տի փորքաւս... Զաթի
դիցացա՛ր ուր աշքերը աշքեր չէին մաներ. շլլիս
ետին ծնաց զուրս ուր ելա՛յ նր... Հեբիւմէթի
մարդ է, փութուն խուսիսպիտեղները ձևաք
կու գողան: Սումա, օղու՛ւ, էմէնը օնցաւ, աս
այ թող օսնի:

Մււ. — (Հանգստացած կ'նստի) Փա՛ն քեզ,
Աստուած, սիրտս պաղչեցաւ:

Մարգ. — (Մտածելիս) Վե՛ր ումի՛շ կուլլէր...
Սումա, օղու՛ւ, արհա՛ ձիւրը մէյ ունի ալ փոս
կեղեւու կու խմի՛ք, բամա՛ նորէն ուր գա՛յ նր,
սուս չիգլտիմ եղիր. շանը հետ ձուգվալը չէիք
կրնար մաներ... Հռոփիկ հանուսին ալ բան մի
ըսեր: Հալլա՛, հալլա՛, հալլա՛, վե՛ր ումի՛շ
կուլլէր...

Մււ. — Մե՛ղք Հռոփիկ հանուսին, հազա՛ր
մեղք: Հայրիկ. ի՛նչ բոն էր կու հաւնիս...
«Թող տասը Հռոփիկ մատաղ լրիւ էռչի՛ր»:

Մարգ. — Հալլա՛, հալլա՛, հալլա՛. վե՛ր
ումի՛շ կուլլէր...

Մււ. — Բամա, հայրիկ, աւելին կոթն ուր
կերաւ քաւ թիւ ետքը կու տեսնես. Հռոփիկ
հանուսին ալ արհա տեսնալիք չունիս... (Իրանէն
աղութկներ, ախանջին կ'արեւն) Սեւ չունեւ է,
հետը մարդ կա՛յ: (Ոսֆի կեցնէ):

Մարգ. — (Դողալով) կամայ խորթութեւ, կա-
մայ խորթութեւ... Տէ՛ր Աստուած, տէր բարե-
բար: (Խնայակներով ախանջը դրան կ'մտցնեն):

Մււ. — Տաճիկ են եկողները:

Մարգ. — (Յետ գալով) ձեռները գլխուն կը
գարնեն) Վա՛յ տունս պաթմի՛շ տ'իլլի...

ՏԵՍԻԼ Ժ.

ՆՈՅՆՔ, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ, ՍԱՎԱ, ԱԼԻ

Յար. — (Իտուն ուղղին բանալով, քա-
կորեանք) Հայտե՛, շուտ ըրէք, ինչքերնիդ
հաւաքեցէք:

Սավա, Ալի. — (Թարթիւրեկ հետեւելով
ներս կը մտնեն) Օ՛, մաշալա՛հ. մաշալա՛հ:

Մււ. (Թարթիւրեկ տեսնելով աջնոր բաշկի-
նակով կ'ծածկէ):

Մարգ. — (Կ'սարսափի, յետոյ ինկզկներ
կ'մողլի: Սարսուռն ձայնով) Հրամանեցէք,
Արուսթին էֆենտի, հրամանեցէք, եկա՛յ ուր հրա-
մանքդ փոս չես:

Յար. — Հայտե՛, հայտե՛, ինչքերնիդ հա-
ւաքեցէք:

Մարգ. — (Բռնի յըղարեանք) Ի՛նչ, եկի՛ն...

digitised by

Յար. — Ո՞վ պիտի գա՛յ. հայտե՛ դո՛ւրս,
մեր տունը յիմարանոց չէ, մեր տունը բողա-
նոց չէ, Պոլիս Եկը չէ...

Մար. — (Ապշամ) Մեղա՛յ ըսէ, Արուսթին
էֆենտի, ի՛շ կ'բսես: Հիմա տի գան մեկ տուն
տի տանեն. ալ ի՛շ ծնաց ուր... Նիկողոս աղան
տի գա՛յ հիմա:

Յար. — Գուք է՛ր իմանար. գուք հոս վայր-
կան մը ծնայու մտնալի չէք եղիր... ապե-
րախտն: Մեր տունը անպատեւ կ'նստու
քանոց չէ, յիմարանոց չէ, Պոլիս Եկը չէ...
դո՛ւրս, դո՛ւրս...

Մււ. — (Կուսադուրեանք Թարթիւրեկ վրայ
յարձակելով) Ատրէն—անաստուած, չես խմիր,
թո՛ւ... երկու աշիդը քո՛ւր քորնայ...

Սավա, Ալի. — (Իրարաւ) Օ՛, խրա՛խ աճու-
ղա իմի՛շ, նամ:

Յար. — (Մրմայի քեւեկն քունելով ուղղին
կ'զգենեն) Էտէպի՛ր, փութա՛լ, հէտտովդ ալ
չես կեանար:

Սեւ. (Ճնշելով զեհին կ'փութուի)

Սավա. — (Ալիի) Խրա՛խ կեօլլէրի վար...

Ալի. — (Սավայի) Կէօրափ՛ն մի պաճապար...

Մարգ. — (Լալալիկին կ'արգիլէ Թարթիւրեկը)
Մ'աներ մաշտումը. արհա նոր մարեր ինկեր եր
զաթի... Քաշածները զաթի շատ կան մաշու-
մին, ոտքդ պապնիմ: Արուսթին էֆենտի:

Մււ. — (Ոսֆի ելնելով նորէն, կ'սրճօտին)
Կերած աւելի կո՛ղք ոտոցա՛ր, հա՛, սեւ չուն...
թո՛ւ, հազա՛ր մեղք Հռոփիկ հանուսին ուր քեզի
պէս արիկ ունի... թու, թու, թու...

Մարգ. — (Բարկորեանք Մրմայի) Գապան-
ծի՛ լեզուդ ուր էտէր չի նետուիս էմէն բանի:

Յար. — (Պատուհան վազելով կ'ձայնէ դեպի
վար) Օղա՛ն համա՛ր, է՛յ պանս պագ, եօգարը
ըրդ, չապո՛ւգ. (Ետ դառնալով) Դո՛ւրս, դո՛ւրս,
աստեղ յիմարանոց չէ, աստեղ հանրատուն չէ,
Պոլիս Եկը չէ...

Մարգ. — (Մնկալով Թարթիւրեկին առջեւ) Բու-
տոսցդ փոշին պագնիմ: Արուսթին էֆենտի, ի
սէր Ատրճու, ի սէր քրիտանուսթեան, ի սէր
մարդկութեան, ի սէր հայութեան...

Յար. — Հայութի՛ւնն ալ սատիկ, մարդկու-
թիւնն ալ... Չեղիպեւեւրուս համա՛ր է որ աս
մարդիկը ո՛չ գիշեր ունին, ոչ ցերեկ: Յիմար
ծերունի, ոտքերս լիցեւու տեղ՝ աս աղփիկդ
կրթէր որ այսօրուան անբարոյականութեան
չհասնիր... Հայտե՛, ցնդած, ոտքի ելիր, ո՛ւր
կ'երթա՛ք, գաջք: Մեր տունն տե՛ք եղիր...

Մււ. — (Ձեռնիկով կ'ծծծե կոտորժը) Հռո-
փիկ հանուս, ո՛ւր ես, մէյ մի ներս ինկիր,
մեր հալը նայէ...

ՏԵՍԻԼ ԺԱ.

ՆՈՅՆՔ, ԲԵՌՆԱԿԻՐ

Բիւ. — (Ներս կ'մտնէ չուանը մեջքը)

Էֆենտի՛մ:

Յար. — Ըու փրճըլարը աշաղայս ինտիր,
չապուգ:

A.R.A.R.®

Բեռ. — Պաշ իւտսիւնէ, էֆէնտիւմ: (Կ'սկսի զոյգեմը հաւաքել:)

Մարգ. — (Արգիլելով թեղնակիտը) Ուրբ ու ձեռքդ պահելով: Արուժին էֆէնտի, մեր խաղահատը լինէ է. հիմա ուր ին նը տի գան, տ'եւլինք, տ'եւլինք աս տունէն...

Թար. — Ա՛հա՛ նկան, եկա՛ն. հայտէ՛ դուրս... այստեղ յիմարանոց չէ՛. այստեղ հանրատուն չէ՛, Պոլիս Աղը չէ...

Մարգ. — (Զննելով ի՛ծեծ գլուխը) Վա՛ն, վա՛ն, վա՛ն... աս ի՛շ գէշ սրայի է ուր ուստ հուգան...

ՏԵՍԻԼ ԺԲ.

ՆՈՅՆՔ, ՆԻԿՈՂՈՍ, ԿՈՉԻԿ

Կոգ. — (Ուրախութեամբ ներս մտնելով) Բարե՛կ ձեզ աղաներ. ի՛նչ է, լե՛զաւորը կու վերջնէ՛ք... Եկի՛ք ուր տուն տանիք: Բարեւ.՝ Մարգար աղա, նէ իսէ աշքդ լուս...

Նիկ. — (Անօրապատէ կ'հետեի Կոգիկի) Բարե՛կ ձեզ:

Մարգ. — (Թնկեր բանալով Նիկողոսը. Կոգիկի եւ Մուման սխալմի կ'գրիկ) Վա՛յ արեւուզ հշտանամ, Նիկողոս աղա ու Կոգիկ աղա, բարո՛ղ եկաք ու հագար բարո՛ղ: (Անկեմք մեկ կ'գրիկառնունքն:)

Բեռնակիտը մեկ կողմէն ինչեքը կ'վերցրնէ՝ անընդհան ներս մտնելով դուրս ելնելով:

Թար. — (Բաժնեղով անկեմք իրարմէ) Հայտէ՛, հայտէ՛. դուրը գացէք պագտուեցէք... հայտէ՛, հայտէ՛, հոս բողանոց չէ՛...

Նիկ եւ Կոգ. (Ապշած իրար կ'դիտեն):

Մալա. — (Աղմուս հայելեմով մը) Այդք աք աս ատապառուց տուն կա տանիք... հա՛, հա՛, հա՛: Մարգ. — Արուժին էֆէնտի, Արուժին էֆէնտի, վերն Ատուա՛մ կայ...

Նիկ. — (Շփոթած Թար.ի) Էֆէնտի, քէրի՛մ ու ինայելմ արէ, աս ինչուկէն է. աս ի՛շ խորովմանը ին ուր կու լսի՛ն...

Թար. — (Շոյելով Նիկի ուրը) Ի՛նչ պիտի ըլլայ, Նիկողոս աղա, ձեր կնո՞ղ վրայ ծանրացող բոլոր ամբաստանութիւնները ձի՛շդ են. ձեր աշքո՞ղ կը տեսնէք ամէն ինչ. խայտառակութիւնը խայտառակութիւնաց...

Մարգ. — (Կատարարեամբ) Հա՛յ անիծուի՛ս դուն, կայէնի՛ որդի... Ատուածմէ գանես պատիժ...

Մում. (Ճշելով նուաղած կ'իյնայ)

Նիկ. — (Ընկնաւած) Տէ՛ հիմա աշքիս տեսածի՛ն այ չի հաւատա՛ն Տէ, հայտի՛, Կոգիկ աղա, տէ՛ հայտի ասոր աշ ձուգալով մի տուր, տեսնի՛մ. կատուս տօլլիւն մէջը բունուցա՛ւ: Աղուն կու իմի՛մ, աքհա ես աս կնիկս չի՛մ ձօշնար... (Դուրս կ'անտուի):

Մարգ. — (Նիկի ի վեշեմ բռնած հետեւն) Նիկողոս աղա, Նիկողոս աղա, արեւուզ հշտանամ, Նիկողոս աղա, կեցի՛ր հիշէ՛, արեւ. պիտի սիրէ...

րի՛մ. Նիկողոս աղա: (Դուրս կ'եննէ):

Ալի. — (Սաղախի) Հայտէ՛, տէն օնլարը, պէն պունլարը:

Մալա. — Փէք էյի, փէք էյի: (Դուրս կ'եննէ): Կոգ. Ապուս կտրած՝ կը գողայ՝ փոխնիփոխ ամենը դիտելով:

ՏԵՍԻԼ ԺԳ.

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ, ԿՈՉԻԿ, ՄՐՄԱ, ԱԼԻ

Թար. — (Ալիի) Պէոյլէ էտէպիղլէրէ պէոյլէ տէրս վերմէլի: (Կոգիկի) Հայտէ՛, տա էտէպիղլը ոտքի հանէ որ դուրս ելլենք:

Կոգ. (Դռնալով կ'մտնայ Մումայի եւ կ'սկսի ձեռնովը ջուր սքսկիլ անոր դեմմին):

Մում. (Հաղի կ'սքսկի, շուրջը կ'դիտէ, կ'հառաչէ ու կ'արատաւէ) Հայրի՛կ, հայրի՛կ, ա՛հ, ո՛ր ի՛մ ես. ա՛հ, հայրի՛կ, կու մտնի՛մ հիմա. ա՛հ, ա՛հ...

Կոգ. — Մումա՛, այրեցի՛ր, ես իմ, Սումա՛: (Կ'աւախսի ոտքի հանել):

Թար. Ալի. կ'աւախսեմ Մուման ոտքի հանելու: Հայտէ՛, էտէպիղլ, հայտէ՛: Օ նաղլարը կ'իմ պաշտարան տա՛մ, հայտէ՛:

Մում. — (Հեծեծագին) Ա՛յ թևս. ամա՛ն... հայրի՛կ, հայրի՛կ, հայրի՛կ...

ՏԵՍԻԼ ԺԴ.

ՆՈՅՆՔ, ՀՈՒՓՈՄԻՄԷ

Հոիկ. — (Ալլայած ներս կ'ենտուի): Աս ի՛նչ է. Մարգար աղան ո՛ւր կը տանին: Մումա՛ հանրմ:

Թար. (Անուկնկալի եկած՝ կ'ընդուն Մուման)

Մում. — (Թնկեր բանալով Հոիկիսիւնի վրայ կ'ուղղուի) Հոիկի՛կ հանրմ, դո՛ւն ես, ամա՛ն, աղաւէ՛ իս արկանդ ձեռքէն:

Թար. (Կ'պատաստուի դուրս ելնել):

Հոիկ. — (Արգիլելով ցամաք) Ա՛յր կ'երթա՛, ո՛ւր կ'երթա՛:

Մում. — Մե՛ղք, Հոիկի՛կ հանրմ, հապար մեղք քեկի՛ ուր ասոր պէս արիկ ունիս:

Թար. — (Ջանալով դուրս ելնել) Թո՛ղ գիտ, թող գիտ: (Կենալով) Ինչո՛ւ այսպիսի շուտ վերադարձար:

Հոիկ. — Աճրապործութիւնդ հո՛ւն ատի:

Մում. — Ըստ թը տասը Հոիկի՛կ քու էտըղի՛կ թող մատաղ լընի:

Հոիկ. — Ես իմացա՛յ Մարգար աղայէն:

Ալի. — (Մումայի քեւեմ փառելով) Հայտէ՛, հայտէ՛, էտէպիղլ, հայտէ՛:

Հոիկ. — (Թար.ի օձիքն բռնած) Պատասխան տուր, մինչեւ հիմա փառտ կը պահանջէիր ինձմէ, պատասխան տուր: Այս ի՛նչ գաւ է:

Թար. — Զանչցի՛ր, ո՛ղ է կանչներ զէմդ յաղճ կարիի մը պէս. գործնական միտք ունեցի՛ր քէ՛ մի:

Հովիւի. — Այո, այդ գործնական մտքիդ համար գու խիզձդ ծախէ՛, կնիզ խարէ՛, ազգդ վաճառէ՛: Կախարհամական զարմանալի գաղտնիք էր որ այսօր ժողով տեղի չունենալու:

Յար. — Դիմի՛, ասնձէ՛ լեզուդ կրտսի: Հիմա՛, հիմա՛... (Հովիւի թեւեւ բռնելով անկիւնի մը կը նրկէ):

Հովիւ. — (Կտրեցորեմ Յարութիւնի վրայ Բալիով եւ ետեք բնէնով) Թո՛ւ, անամբ՛: Ըր՛ր, սրկեա՛, մատնի՛ւ...

(Վ. Ա. Ր. Ա. Գ. Ո. Յ. Ր.)

Շարունակի

ԳԵՂԱՄ ԱՐԳՐՈՒՆԻ

ՄԱՏԵՆ ԱՆՈՍԱԿԱՆ

Գ. Ֆ. ԼԵՂՄԱՆ-ՀԱՌԻԹ. — Հայաստան, երբեմն եւ Այժմ. ուղեւորութիւն եւ ուսումնասիրութիւն — Հասարակական Տիգրիս եւ Տիգրանակէս, 117 պատկերներ, ցանկ մը եւ ուղեգիծ մը. Պերիս, գրափանաւանդ Պ. Պերս, 1910. In-8, XII—543 էջ:

Պ. Լեւոնյան առարկէտ մըն է, եւ իբր այդ ծածկորդից Հայաստանի մէջ մասին մէջ, այդ երկրին որ երկար տառն Նիւտէնի տիրապետութեան տակ մնաց է ուր կը գտնուին համբաւաւոր բեռնակիր արձանադրութիւնը « Թոսպական » անուանեալ:

Ուղեւորութիւնը տեղի ունեցաւ 1898-99 թին, եւ այժմ միայն լոյս կը տեսնէ հատորը որ սահմանաւոր է այդ դրեման խաղաղապատրաստին գիտական, ցեղապահական, լեզուագիտական արդիւնքները տեղեւորութեան մը ձեւով երևան հանելու: Այս յապարդը դիրքաւանակալի պիտի ըլլայ, երբ այս հատորը աչքէ անցրելով, մաղդ տեսնէ թէ ի՞նչպիսի առաւել հայեցողական նիւթերն են եւ քանակութիւնը, ի՞նչպիսի հարուստ է պատկերներու շարքը, եւ թէ ի՞նչ խոշոր աշխատանք պէտք եղած է թափել այսպիսի հատոր մը ձեւացնելու համար: Արձանադրութեանց քննարկումը որ ճանապարհային գիտար է, բաւական է արդէն բացատրելու թէ ճշմարիտ գիտական մը ուղած ըլլալ իր հետազոտութեանց արդիւնքը թեթեւեղին հրապարակ նետել:

Այս առաջին հատորը երկու գրքի բաժնուած է: Առաջինը կը խօսի ուսական եւ պարսկական Հայաստանի մէջէն հեղինակին կատարած ճամբորդութեան մասին: Զոյն յաջորդաբար կը խօսի Անդրկովկասի, Թիֆլիսի, Վրաստանի, Արարատի, Ուրմիայ լճին, Նեոտորականաց վրայ, Էնո երկրորդ գրքին լճին, հեղինակը կը զբաղի ճանապարհային հրապարակի Միջնաբերդով, Զարա-արեւմտեան եւ արեւմտեան Հայաստանով: Գրեւոր կ'աւանդուի ճանապարհային իրաւոր նախնային ուղիները, Տիգրանակէսը, Տիգրիսի թիւները, Եփրատը, Էնո:

Այս շահեկան ճամբորդութիւնը իր արդիւնքներով

գործը՝ անկատար պիտի ըլլար եթէ չունենար որոշումները դիրքացնող անուանացոյցակ մը: Հեղինակը հաճած է ճանաչանել իր ընթերցողներուն թէ Բ. հատորը որ ի ծագող պիտի հրատարակուի՝ բովանդակ գործոյն մէջ պարունակուած նիւթերուն ճանապարհային անուանացոյցակ մը պիտի ունենայ:

Շահեկան է դիտել տալ թէ հեղինակը որ գերմանացի է, հետեւաբար Ասորիկ Համախիմ գետինը բարեկամ եղող Վիլհելմ Բին հպատակներէն մին, անհնազանդեցիկ զննատուած մը կը նուիրէ հայ գիւղացիին: Կը հաստատէ անգամ մը եւս թէ Հայաստանը իր իրաւունքները մէջ տեսնուող աւելի կամ նուազ վատահամբաւ նմուշներու հետ: Պէտք է Հայաստան տարած, հայ ժողովրդին հետ մշտական շփման մէջ եղած ըլլալ, զննատուութիւն համար առժեք այդ զբաղող ազգին, որ կը տուտապի իր դրացիներուն՝ դիտարկապէս թուրքներու եւ քրդաւորուն բիրտ կամայականութենէն:

Հայ գիւղացին ժողովալ, աշխատասէր է, իր հողին պատասխիկ հաճոյքով կը ծշալէ, կը սիրէ իր հայրենիքը, իր հողին յարած է եւ անոր հաւատարմի կը մնայ՝ այն անորման որ կը նախընտրէ զինքը ուղածմունս պէս կորցրաւ աւարտանքներէն շարքովը քան ձգել հետանալ:

Գեղմանեղէն գիտադրութեան քերմապէս կը լսնանարարները ընթերցումն այս գրքին, ուր պիտի տեսնեն երկրի մը եւ ժողովրդի մը ճանապարհային անկողմնակարգէն պատմուած ամենալիս ժամանակներէ մինչեւ մեր օրերը:

ՖԻԼՏԻՐԻ ՄԱՐԿԻՐ

ՇՈՐԵՆԱՅԻՆԻ ԼՍԱՍԵՏ 1)

և

Յոռեւտեւութիւնը արդիւնք է կենսիցի զգոհութիւնէն ծնած զուարթի գգազումի մը: Կենսիցի հաճոյքով եւ վիշտով խառն է: Այս պատճառաւ բացարձակ լաւատեսութիւն կամ յոռեւտեւութիւն՝ անիմաստ է: Լաւատեսութիւնը վշտին գոյութիւնը ուղեւորական մէջ չի կայանար այլ վիշտերը մեղմացնող իր բուհղոտէնութեան մէջ, եթէ ասոնք գործնական նիւթ մէջ ազդեցիկ ըլլաւ Ուրեմն յարաբերաբար լաւատես վարդապետութիւն համարելու հնչը այն վարդապետութիւնը որ կենսիցի հաճութեան գոյն ընկու ձգտում ունի:

1) Տր. Ռ. Պազարեան, ճախիկն առակեր Վեհեցիկ Մուրա-Թափայլեան վարժարանին, ասի մը առաջ նրաւարակի լիւրմանը լիւրով գիտի որ Շոբեհմատուրի վրայ. այդ գիրքը, որուն մէջ մեր Գրքային ճախիկները ի վեր կը հանէ ինչ որ կայ Շոբեհմատուրի մեայ իմաստարարութեան ընդհանրական, կազմարար, « լաւատես », « լաւատես », « լաւատես »